

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มา

จากนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550–2554) ที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ ยังคงใช้พื้นฐานจากแนวคิดที่สำคัญภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองมีภูมิคุ้มกัน และสร้างสมดุล ของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ โดยอาศัยทุนของประเทศที่มีสะสมอยู่มากมาย ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาใช้ให้เกิดประโยชน์และเสริมสร้างให้เข้มแข็งเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งระดับประเทศ การสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ โดยอาศัยทุนของประเทศที่มีสะสมอยู่มากมายนั้น ในส่วนของงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่แสดงความเป็นชาติไทยนั้น ถือเป็นทุนของประเทศส่วนหนึ่งที่ควรค่าในการนำมาพัฒนา และต่อยอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาไทย ด้วยวิธีการเชื่อมโยงความงดงามประณีต ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทยมาประยุกต์ใช้ โดยนำหลักการทางศิลปะ ผสานกับกระบวนการสร้างงานด้วยเครื่องมือและเทคโนโลยีในปัจจุบัน ให้เกิดเป็นผลงานรูปแบบใหม่ ที่มีรากฐานของความคิดในการสร้างสรรค์งานมาจาก ภูมิปัญญาไทยในอดีต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2549)

สิ่งที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมที่เด่นชัดอย่างหนึ่งของไทยคือ ผลงานศิลปะผ้าทอพื้นบ้านที่มีการทำกันอยู่ในแต่ละภาคของประเทศ ในส่วนของผ้าทอล้านนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากอดีต ที่มีความงดงามทั้งในด้านรูปแบบ ลวดลาย สี สัน และวิธีการทอ ที่ละเอียด สลับซับซ้อน ศิลปะผ้าทอของล้านนาจัดเป็นประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ สะสม เพิ่มพูน ปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่มาเป็นเวลานาน ผลงานที่เกิดขึ้นจึงเป็นการถ่ายทอด ความคิด ความเชื่อ ในบริบทของชนบประเพณี และการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนไทย-ลาวโดยสะท้อนออกมาจนกลายเป็นงานศิลปะผ้าทอของไทยล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มในที่สุด (ทรงศักดิ์ ปรารังค์วัฒนากุล, แพทริเซีย ซีสแมน, 2530)

งานด้านสิ่งทอ (Textile) เป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากที่ทำขึ้นเป็นสิ่งของเครื่องใช้ หรือเครื่องแต่งกาย เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ต่อมาได้พัฒนาให้มีความงาม ปรากฏในรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรม(Art Craft) ที่สร้างสรรค์จากฝีมือ

และภูมิปัญญา สะท้อนถึงความเชื่อและขนบประเพณี ที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ร่วมของแต่ละชนชาติ งานด้านสิ่งทอพัฒนาตามแนวทางของศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตอบสนองวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ในแต่ละชนชั้นทางสังคม จนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ หรือผลงานสิ่งทอรูปแบบต่างๆ ตามวัฒนธรรมและบริบทของแต่ละสังคม (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2538)

งานสิ่งทอของไทย ในแต่ละภูมิภาค มีความประณีตงดงามแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะสิ่งทอของล้านนาที่มีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

แนวทางในการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ จากภูมิปัญญาไทยในงานด้านศิลปะสิ่งทอให้สอดคล้องกับสถานะสังคมในปัจจุบันคือ การนำลวดลายศิลปะสิ่งทอในอดีตมาประยุกต์ให้เป็นลักษณะของงานแบบร่วมสมัย กล่าวคือ เป็นการสร้างสรรค์ลวดลายสิ่งทอแบบใหม่ โดยมีที่มาจากศิลปะสิ่งทอพื้นบ้าน ร่วมกับการนำเทคนิค วิธีการที่ใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันช่วยในการสร้างสรรค์ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นการรังสรรค์งานศิลปะผ้าไทยในแนวทางของการอนุรักษ์ ควบคู่ไปกับการพัฒนางานศิลปะสิ่งทอของไทยในปัจจุบัน

ผ้าทอพื้นบ้านที่มีอยู่ในภาคต่างๆของไทย เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการแต่งกายที่แสดงออกถึงความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะบนพื้นผ้า ที่สะท้อนถึงรสนิยมและแสดงลักษณะพิเศษอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชน

ผ้าทอของชาวบ้านหาดเลี้ยวหรือชาวไทพวน เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง ในความงดงามวิจิตรบรรจง ด้วยเหตุที่ชาวหาดเลี้ยวเป็นกลุ่มชนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมการทอผ้า อันเป็นประเพณีที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในหมู่ผู้หญิง ประเภทของผ้าทอไทพวนบ้านหาดเลี้ยวมีการทอผ้าหลายประเภท เช่น ผ้ามุก ผ้าลายพริกไทย ผ้าลายสอง ผ้าลายยกดอก แต่ผ้าทอที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงในด้านความสวยงามของลวดลายและสีสัน คือผ้าทอตีนจก ซึ่งส่วนของเชิงซิ่นที่ใช้เทคนิคการทอ ด้วยการถักหรือล้วงเส้นด้วยมือ ซึ่งอาจใช้ขนเม่น หรือไม้ช่วยก็ได้ ทำให้เกิดลวดลายบนพื้นผ้า สลับสีสันสวยงาม ลายตีนจกของหาดเลี้ยว จะมีลักษณะการทอที่ทอว่าหน้าลายลง องค์ประกอบของผ้ามี 2 ส่วน คือ พื้นตีนจกพบว่ามี 4 ลักษณะ และส่วนของลายตีนจก ประกอบด้วยลายหลักและลายประกอบ ลวดลายที่ทอ เป็นลายเรขาคณิต หลักลายที่พบ มีอยู่ 17 ลาย และลายประกอบพบว่ามีจำนวน 19 ลาย (ไมตรี เกตุขาว, 2542 :81-86) ซิ่นตีนจกของบ้านหาดเลี้ยวเป็นผ้าทอพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ที่เด่นชัด และมีความประณีตงดงามอย่างยิ่ง

ถึงแม้ว่าผ้าทอตีนจก ของกลุ่มบ้านหาดเลี้ยวจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการผ้าทอพื้นบ้านของไทย แต่ยังมีกลุ่มคนอีกเป็นจำนวนมาก ที่ยังไม่มีโอกาสนำผ้าทอชนิดนี้ มาประยุกต์ใช้กับเครื่องแต่งกาย หรือการใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เนื่องด้วยข้อจำกัดในเรื่องของความเหมาะสมในการนำมาใช้งาน เพราะผ้าทอพื้นบ้าน จะนิยมใช้กันเฉพาะกลุ่ม และส่วนใหญ่จะใช้ออกโอกาสพิเศษ ประกอบกับผ้าทอที่สวยงามแต่ละชิ้น เป็นงานที่ต้องใช้ทักษะฝีมือชั้นสูง ร่วมกับความสร้างสรรค์ให้เกิดความงามทางศิลปะ รวมทั้งต้องใช้เวลาในการผลิตค่อนข้างนาน จึงทำให้ผ้าทอมีราคาสูง เหตุผลดังกล่าว จึงเป็นข้อจำกัดในการนำผ้าทอ มาใช้กับกลุ่มคนทั่วไป

ดังนั้นเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านและจากการศึกษาข้อมูลลวดลายผ้าทอล้านนาในกลุ่มผ้าทอตีนจกของบ้านหาดเลี้ยว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่าจะมีการประยุกต์ใช้ลวดลายผ้าทอดังกล่าว ให้มีความเหมาะสมกับการใช้งานในปัจจุบันมากขึ้น โดยการนำลวดลายดังกล่าว มาประยุกต์เป็นลวดลายผ้าไหมแบบร่วมสมัยที่มีรากฐานมาจากรูปแบบลวดลายของผ้าทอตีนจกของบ้านหาดเลี้ยว ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้สำหรับเป็นลวดลายที่มีรูปแบบ ลวดลาย ที่ให้ความรู้สึกของความเป็นไทยล้านนา แบบร่วมสมัย และนำมาจัดทำต้นแบบลาย

การต่อยอดภูมิปัญญาไทยพื้นบ้าน ด้วยวิธีการเชื่อมโยงความงามที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม มาสู่งานศิลปะสิ่งทอในปัจจุบัน จึงเป็นการหลอมรวมงานศิลปหัตถกรรมผ้าทอพื้นบ้านของไทย ให้บุคคลทั่วไป ได้ตระหนักถึงคุณค่าความงามของลวดลายผ้าทอของไทย ด้วยการนำไปใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งยังเป็นแนวทาง นำไปสู่การพัฒนา เป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอหรือการผลิตเชิงพาณิชย์ ในรูปแบบต่างๆต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ การจัดวาง โครงสร้าง และการใช้สี ของลวดลายผ้าทอล้านนาประเภทผ้าทอตีนจก กลุ่มผ้าทอหาดเลี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
- 2 เพื่อนำเอกลักษณ์ของผ้าทอล้านนา กลุ่มผ้าทอหาดเลี้ยว มาประยุกต์เป็นต้นแบบลวดลายผ้าไหมล้านนาแบบร่วมสมัย
- 3 เพื่อสร้างสรรค์ต้นแบบลวดลายของผ้าไหมล้านนาแบบร่วมสมัยให้เหมาะสมกับรสนิยมของผู้บริโภคและบริบทของสังคมในปัจจุบัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

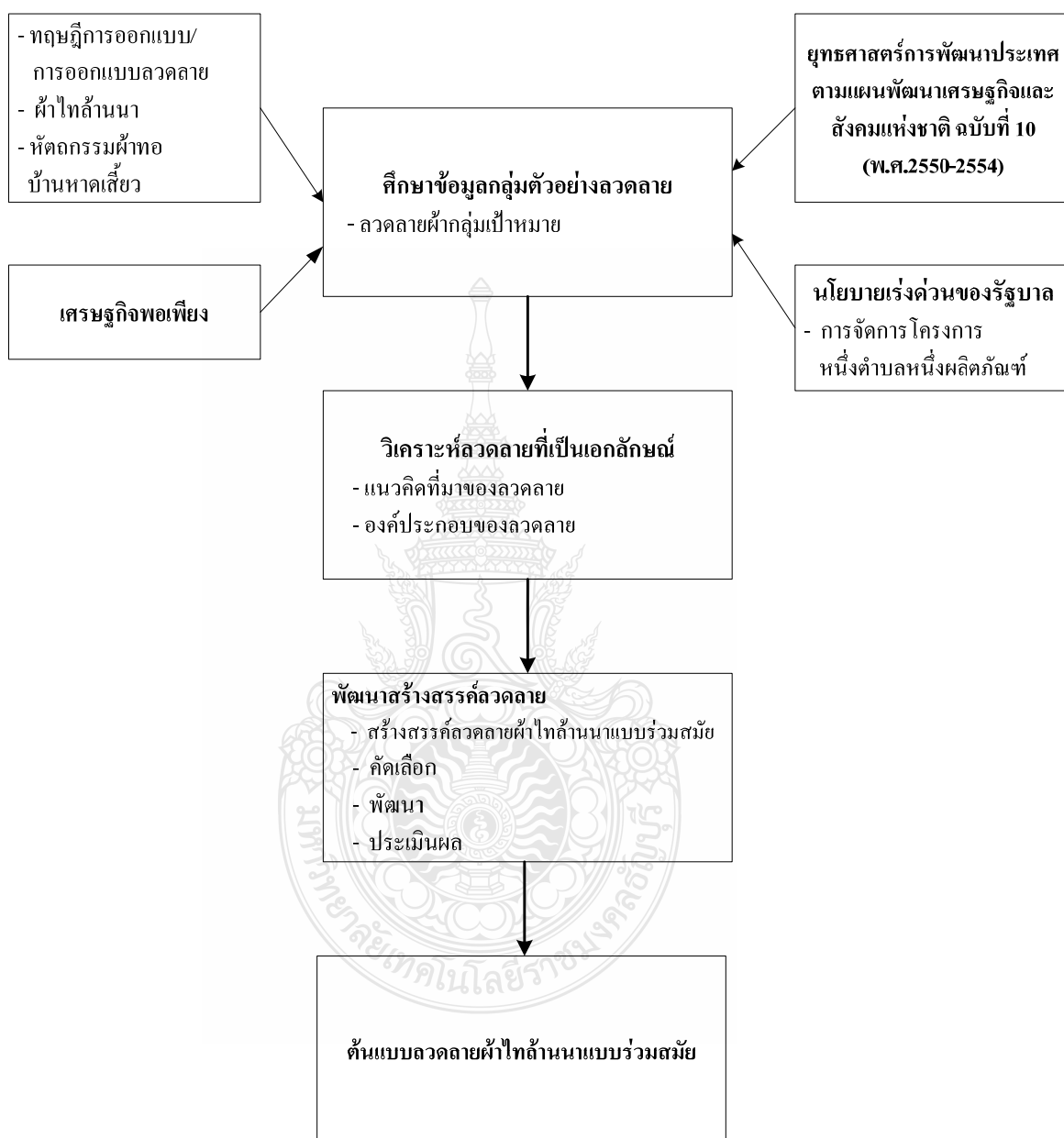
- 1 ได้เผยแพร่ผลงานการสร้างสรรค์ต้นแบบการประยุกต์ลวดลายผ้าไทล้านนาแบบร่วมสมัยด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์
- 2 สามารถนำคุณค่าความงาม ของผ้าทอตีนจกล้านนาพื้นบ้าน มาสร้างสรรค์เป็นตัวอย่างต้นแบบลวดลาย ที่มีรูปแบบเป็นลวดลายผ้าไทล้านนา ที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคและบริบทของสังคมในปัจจุบัน
- 3 เป็นการต่อยอดภูมิปัญญาไทย ด้วยวิธีการเชื่อมโยงความงามด้านศิลปะสิ่งทอที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมมาสู่งานด้านสิ่งทอในปัจจุบัน
- 4 เพื่อให้บุคคลทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าความงามและ การร่วมกันอนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่ งานศิลปะสิ่งทอพื้นบ้าน
- 5 สามารถเป็นต้นแบบ เพื่อพัฒนางานด้านศิลปะสิ่งทอได้ หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอเชิงพาณิชย์ ในรูปแบบต่างๆต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาลวดลายผ้าทอล้านนา เพื่อสร้างสรรค์เป็นต้นแบบลวดลายผ้าไทล้านนาแบบร่วมสมัย มีการวิจัยดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ เกี่ยวกับลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และความงามทางศิลปะ ของลวดลายผ้าทอตีนจกล้านนา กลุ่มผ้าทอหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
2. นำลักษณะเฉพาะที่เป็น เอกลักษณ์ของผ้าทอตีนจก กลุ่มผ้าทอหาดเสี้ยวและข้อมูลลวดลายที่เป็นที่นิยม มาออกแบบลวดลาย ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จำนวน 30 ลาย โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 10 ลาย จากนั้นนำไปคัดเลือก โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้ผลิต และผู้บริโภคผ้าทอตีนจก เพื่อคัดเลือกมา 1 กลุ่ม และนำกลุ่มที่ถูกคัดเลือก ให้ผู้บริโภคทั่วไปคัดเลือกลาย มาเพียง 5 ลาย
3. จัดทำต้นแบบการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าไทล้านนาแบบร่วมสมัย ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จำนวน 5 รูปแบบ 1 รูปแบบประกอบไปด้วย 5 ชุดสี (color way)

กรอบความคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบความคิดของโครงการวิจัย

นิยามศัพท์

การสร้างสรรค หมายถึง ผลของพลังทางความคิดในการออกแบบ ประดิษฐ์ คิดค้น โดยถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรม ปรากฏเป็นผลงานรูปแบบต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการคิดขึ้นใหม่ หรือพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นรูปแบบใหม่ ทั้งนี้ การออกแบบนั้นควรมีประโยชน์และสามารถสร้างเป็นผลงานได้จริง

ศิลปะสิ่งทอ หมายถึง ผลงานด้านสิ่งทอ ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับหลักศิลปะ เป็นผลงานที่มีความงามทางสุนทรียภาพตามทัศนะของผู้สร้างสรรค์

ศิลปะร่วมสมัย หมายถึง รูปแบบของผลงานทางศิลปะที่มีการปรับเปลี่ยนตามสภาพของสังคม โดยมีการพัฒนามาจากพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมในอดีต ร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างงานที่มีความหลากหลายทั้งทางเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างสรรค์ รวมทั้งเป็นผลงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และบริบทของสังคมในปัจจุบัน

ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ หมายถึง การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการซึ่งเป็นแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม สังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรมสมัยใหม่

ลวดลาย หมายถึง การนำองค์ประกอบของศิลปะมาใช้ในการสร้างผลงาน โดยนำมาจัดวางอย่างเหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและความงาม

ผ้าไทล้านนา หมายถึง ผ้าทอจากกลุ่มชาวไทย ที่อยู่ในดินแดนล้านนา คือชนชาวไทย 3 กลุ่ม ได้แก่ ชาวไทยวน ไทลื้อ และไทพวน

ต้นแบบลวดลาย หมายถึง ลวดลายที่พัฒนาโดยผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์และได้รับการออกแบบเพื่อผลิตเป็นลวดลาย